

ФИРИБГАРЛИК ЖИНОЯТИНИНГ ТАВСИФИ ВА УМУМИЙ ПРОФИЛАКТИКАСИ

Шодмонов Убайдулло Турахўжаевич
Ўзбекистон Республикаси ИИВ кадемияси
Хуқуқбузарликлар профилактикаси ва
криминология кафедраси катта ўқитувчиси
Изатиллаев Миржалол Одилжон ўгли
Ўзбекистон Республикаси ИИВ кадемияси
3 ўқув курс 309 гуруҳ курсантти

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақола орқали муаллиф фирибгарлик жиноятининг тушунчасини, унинг жинойий ҳуқуқий таҳлилини, фирибгарликнинг умумий профилактикаси бўйича адабиётларда келтирилган жумлаларни ёритиб, қонун ҳужжатларда мавзуга алоқадор моддаларни кўрсатиб таҳлил қилган

Калит сўзлар: *фирибгарлик, мулккий турдаги жиноятлар, ўғрилик, комплекс механизатсиялаш, криминологик таҳлил.*

АННОТАЦИЯ

В данной статье автор проливает свет на понятие преступления мошенничества, его уголовно-правовой анализ, приговоры, представленные в литературе по общей профилактике мошенничества, а также анализирует относящиеся к теме статьи в юридических документах.

Ключевые слова: *мошенничество, имущественные преступления, кража, комплексная механизация, криминологический анализ.*

ANNOTATION

Through this article, the author sheds light on the concept of the crime of fraud, its criminal legal analysis, the sentences presented in the literature on the general prevention of fraud, and analyzes the articles related to the topic in the legal documents.

Key words: *fraud, property crimes, theft, complex mechanization, criminological analysis.*

Бугунги кунда ички ишлар органлари зиммасига юклатилган барча функцияларни самарали бажариш ҳар томонлама ҳудудда криминоген вазиятни ўрганишни, таҳлил қилиб боришни талаб қилади. Шундай экан, ўзини ўзи бошқариш органлари билан ҳамкорликда энг аввало маҳаллада яшовчи, ўзининг ғайриижтимоий хулқ-атвори хавфлилиги туфайли ҳуқуқбузарлик содир этиш эҳтимоли ҳолатида бўлган жисмоний шахсларнинг турмуш тарзини, мавжуд муаммоларни ўрганиши зарур. Ушбу тоифадаги шахсларнинг муаммоларини

Хукукбузарликлар профилактикасини амалга оширувчи ва унда иштирок этувчи тегишли идоралар билан ҳамкорликда бартараф этиш ҳамда хукуқий, ижтимоий, психологик, тиббий, педагогик ва бошқа турдаги ёрдам кўрсатишга, шунингдек уларга жамиятда қабул қилинган хулқ-атвор нормалари ва қоидаларини сингдиришга қаратилган чора-тадбирларни амалга ошириши керак. Шу ўринда айтиш мумкинки бугунги кунда мамалакатимизда айрим жиноят турларининг сифат ва миқдор кўрсаткичлари ортиб бормоқда. Жумладан Фирибгарлик жироияти содир этилиши бўйича жиноятчилик статистикасида асосий ўринларни эгалламоқда. Фирибгарлик деганда ўзганинг мулкани ёки мулкка бўлган хукуқини алдаш ёки ишончли суиистеъмол қилиш йўли билан қонунга хилоф равишда ва текин қўлга киритишда ифодаланиб, бунинг таъсирида мулкдор (унинг вакили), мулкнинг бошқа эгаси ёки ваколатли орган мулкни ёки унга бўлган хукуқни бошқа шахсга беради, ёинки ушбу мулк ёки унга бўлган хукук бошқа шахс томонидан олиб қўйилишига имконият беради¹. Фирибгарликда алдаш деганда, айбдор томонидан, била туриб, ҳақиқатга тўғри келмайдиган ёлғон маълумотлар хабар қилиниши ёки иш ҳолати бўйича мулкдор, мулкнинг бошқа эгасига маълум қилиниши лозим бўлган ҳақиқий фактларни яшириш ёхуд бундай шахсларни янглиштиришга қаратилган қасддан содир этилган ҳаракатлар тушунилади.

Фирибгарликда ёлғон маълумотларга жабрланувчини янглиштиришга олиб келиши мумкин бўлган ҳар қандай ҳолатлар, жумладан, юридик факт ва воқеалар, мулкнинг сифати, нархи, айбдорнинг шахси, унинг ваколати, нияти (масалан, айбдор шахс ўзини мансабдор шахс ёки хукуқни муҳофаза қилувчи орган ходими сифатида кўрсатиши) тааллуқли бўлиши мумкин. Фирибгарликда жабрланувчини янглиштиришга қаратилган қасддан содир этиладиган ҳаракатлар жумласига, масалан, битим ёки тўлов предметини сохталаштириш, қимор ва таваккалчиликка асосланган бошқа ўйинларни ўйнаш чоғида алдов усулларини қўллаш ва ҳ.к. киради.

Фирибгарликда ишончли суиистеъмол қилиш деганда, айбдорнинг мулкдор, мулкнинг бошқа эгаси ёки мулкни учинчи шахсларга бериб юбориш тўғрисида қарор қабул қилишга ваколатли бошқа шахслар билан ишончли муносабатлардан ғаразли мақсадларда фойдаланиши тушунилиши лозим². Ишончга турли ҳолатлар, масалан, айбдор шахснинг хизмат мавқеи ёки унинг жабрланувчи билан шахсий ёки қариндош-уруғлик муносабатлари сабаб бўлиши мумкин.

Профилактика инспекторининг фирибгарлик жиноятини олдини олиш ва унга қарши самарали курашиш чора-тадбирларини ишлаб чиқариш, ушбу жиноий ҳодиса кеириб чиқарувчи сабабларни ўрганишни, криминологик тавсифлашни тақазо этади. Криминологик тавсиф деганда, муайян турдаги жиноят (жиноятлар гуруҳи), ёки конкрет, ўта хавфли қилмишни олдини олишда фойдаланилиши мумкин бўлган, унинг ҳақидаги мавжуд маълумотлар

¹ Фирибгарликка оид ишлар бўйича суд амалиёти тўғрисида олий суд пленуми қарори манбаа Lex.uz сайти <https://lex.uz/docs/-3399888>

² <https://lex.uz/uz/>

йиғиндиси тушунилади.³ Криминологик таҳлил ўғирликлар ва фирибгарлик каби жиноятларнинг олдини олишни самарали амалга ошириш имконини беради. Ўйлашимча, бугунги кунда ўғирлик ва фирибгарлик жиноятларини жаҳон миқёсида ривожлантириш йўналишларига диққат қилиш, Ўзбекистон Республикасида ва унга туташ давлатларда қайд қилинаётган жиноятчилик тизимида ўғирлик ва фирибгарликнинг ўрнини таҳлил қилиш лозим. Ўзганинг мулкига бўлган ҳуқуқни эгаллашга қаратилган фирибгарлик, айбдорда ўзганинг мулкига эгалик қилиш ёки тасарруф этиш учун юридик жиҳатдан тасдиқланган имконият пайдо бўлган пайтдан (масалан, кўчмас мулкка нисбатан мулк ҳуқуқи ёки қонунга мувофиқ рўйхатга олинishi шарт бўлган бошқа мулкка нисбатан ҳуқуқ рўйхатга олинган пайтдан; шартнома тузилган вақтдан; мулкка нисбатан шахнинг ҳуқуқи тан олинган суд қарори кучга кирган кундан; ваколатли давлат органи айбдорда ёки бошқа шахсларда мулкка нисбатан эгалик қилиш, фойдаланиш ёки тасарруф этиш учун асослар мавжудлиги тўғрисида қарор қабул қилган кундан) тугалланган ҳисобланади.

Профилактика инспектори фирибгарлик жиноятининг умумий профилактикасини 2014 йил 14 май куни қабул қилинган «Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонуни (3-боб) талаблари асосида амалга оширади; жумладан, оммавий ахборот воситаларида чиқишлар қилиш, жойларда кенг жамоатчилик ўртасида маърузалар ўқиш, давра суҳбатлари, учрашувлар ташкил этиш, аҳоли гавжум жойларда ҳуқуқбузарликлар профилактикасига доир плакатлар, эълонлар жойлаштириш, видеороликлар намойиш қилиш, огоҳликка чақирувчи овозли матнни эшиттириш ва бошқа бир қатор усуллар ўрқали амалга оширади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. 2014 йил 14-майдаги “Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тўғрисида” ги қонун. Манбаа: Lex.uz.сайти: <https://lex.uz/acts/-2387357>
2. Ички ишлар органларининг ҳуқуқбузарликлар профилактикаси фаолияти ўқув қўлланма С.Б Хўжақулов Тошкент 2017. 5-бет
3. Ўзгалар мулкни ўғрилик, талончилк ва босқинчилик билан талон-тарож қилиш жиноят ишлари бўйича суд амалиёти тўғрисида 30.04.1999 йилдаги Олий суд пленум қарори Манбаа Lex.uz сайти: <https://lex.uz/docs/-1448644>
4. Фирибгарликка оид ишлар бўйича суд амалиёти тўғрисида олий суд пленуми қарори манбаа Lex.uz сайти <https://lex.uz/docs/-3399888>

³ Криминология. –М.,1997.–Б.2.